

DISKUZE

Jaké je postavení geografie v probíhající kurikulární reformě? Diskuze klíčových témat geografického vzdělávání v rámci revize Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání

PETR TRAHORSCH¹, VERONIKA KORVASOVÁ²

¹ katedra geografie, Přírodovědecká fakulta, Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Pasteurova 15, 400 96 Ústí nad Labem, Česko; e-mail: petr.trahorsch@ujep.cz

² katedra geografie, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Poříčí 623/7, 603 00 Brno, e-mail: vkorvasova@mail.muni.cz

ABSTRACT **What is the position of geography in the ongoing curricular reform? Discussion of key topics in geographical education as part of the revision of the Framework Educational Program for Elementary Education** – The aim of the article is to discuss selected aspects of geography education in the context of changes in the prepared curriculum in Czechia, with a focus on general professional geographic community. The first part of the text describes the system of curricular documents in Czechia, emphasizing the key specific features of this system, including its setting into a certain historical framework. The second part of the text examines the forthcoming changes in the curriculum documents, which are being prepared as part of the “Great Revision of the Framework Educational Programs for Elementary Education”. The analysed topics include the factors of successful implementation of the new curriculum in schools, the inclusion of geography in the Framework Educational Programs for Elementary Education structure, the conceptual approach in geography, and the framework curriculum including hourly grants for geography. The successful implementation of the planned curricular reform will primarily depend on the methodological support of the Ministry of Education and the National Pedagogical Institute as well as the abilities and skills of teachers at specific schools; the key will be the correct methodological management of schools and the appropriate argumentation of changes.

KEY WORDS curriculum – framework educational program – curriculum revision – concept of curriculum

TRAHORSCH, P., KORVASOVÁ, V. (2023): Jaké je postavení geografie v probíhající kurikulární reformě? Diskuze klíčových témat geografického vzdělávání v rámci revize Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Informace ČGS, 42, 1, 1–11.

Úvodem

Proměny obsahu primárního a sekundárního vzdělávání jsou v českém školním systému relativně pravidelným jevem. Tyto změny by měly odrážet aktuální otázky a potřeby společnosti, nové poznatky (nejen) z pedagogiky a psychologie, koncepční otázky vzdělávacího systému a částečně samozřejmě i politické postoje zadavatelů tvorby těchto koncepčních dokumentů. V neposlední řadě se samozřejmě v obsahu musí projevovat nové poznatky zařazených oborů, tedy i geografie. Z těchto důvodů dochází ke změnám koncepce obsahu vzdělávání zpravidla jednou za několik let. V současnosti se připravují další změny těchto koncepčních dokumentů, jejichž cílem by mělo být naplnění výše uvedených příčin. Jelikož dochází ke změnám celé koncepční dokumentace, změny se v nejbližší době nevyhnou ani geografickému vzdělávání v primárním a nižším sekundárním vzdělávání (v Česku se jedná o první a druhý stupeň základních škol), na které plynule naváží i koncepční změny na úrovni středoškolského gymnaziálního vzdělávání. Je tedy nutné chápat probíhající změny v navazujícím kontextu a z dlouhodobého hlediska.

Dokumenty vymezující obsah a koncepci vzdělávání označujeme jako kurikulární dokumenty. Je nutné dodat, že někteří autoři vymezují kurikulum v mnohem širším slova smyslu, než jak je chápáno v tomto textu. Například Průcha, Walterová a Mareš (2003, s. 110) vymezují kurikulum jako souhrn všeho, co se ve škole stane. V tomto článku je pojímáno kurikulum v jeho užším slova smyslu jako koncepční a projektový dokument vymezující obsah, rozsah a koncepci vzdělávání.

S ohledem na to, že budoucí učitele geografie mohou na vysokých školách připravovat akademici, kteří se odborně nespécializují na didaktiku geografie (geografické vzdělávání), příp. obecnou didaktiku, je více než žádoucí, aby i tito pedagogové měli základní přehled o dokumentech, které musejí absolventi učitelských oborů znát a umět je používat; právě podle těchto dokumentů budou usměrňovat svou pedagogickou činnost a budou nuceni odborný geografický obsah transformovat do podmínek konkrétní školy (Knecht 2007). Cílem předkládaného textu je diskutovat vybrané aspekty geografického vzdělávání v kontextu proměn připravovaného kurikula, a to pro širší odbornou geografickou komunitu; navazujeme tak na text Řezníčkové a Hanuse (2022), který primárně cílil spíše na odbornou komunitu geografického vzdělávání (učitele, didaktiky). První část předkládaného textu popisuje systém kurikulárních dokumentů v Česku se zdůrazněním klíčových specifik tohoto systému, včetně zasazení do určitého historického rámce. Druhá část textu diskutuje připravované změny v kurikulárních dokumentech, které se chystají v rámci tzv. Velké revize Rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání a jsou relevantní pro geografii. Na tomto místě deklarujeme, že některé názory nejsou stanoviskem celé geograficko-didaktické komunity, neboť ty mohou mít jednotliví členové Sekce geografického a environmentálního

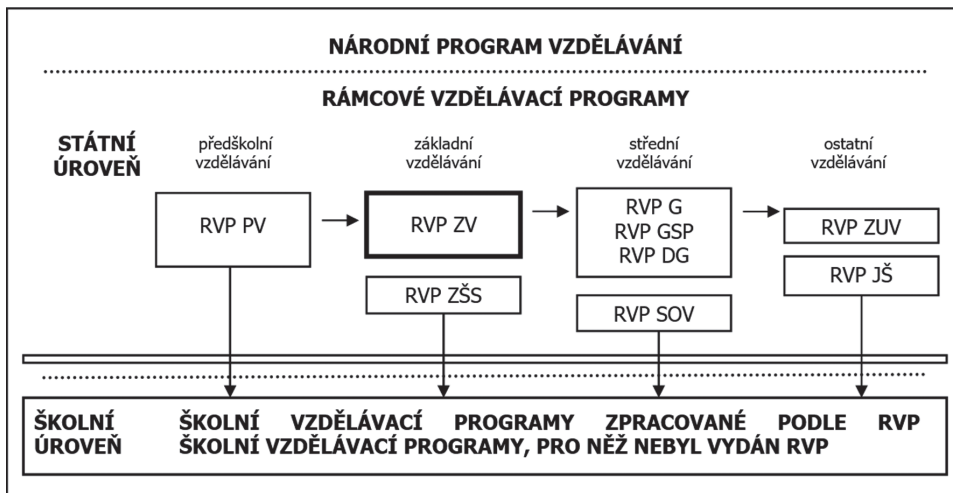
vzdělávání České geografické společnosti odlišný; v diskuzi se však snažíme opřít o většinový názor odborné komunity.

Systém kurikulárních dokumentů Česka v historickém kontextu

Obsah, rozsah a celkovou koncepci primárního a nižšího sekundárního vzdělávání vymezuje dokument Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) – (MŠMT 2021). Tento dokument není jediným rámcovým vzdělávacím programem, existují i obdobné dokumenty pro jiné typy škol (obrázek 1). V rámci tohoto dokumentu jsou formulovány mj. cíle vzdělávání, klíčové kompetence, učivo jednotlivých oborů, očekávané výstupy vzdělávání dle jednotlivých oborů a časová dotace (dokument má i další části, pro zájemce odkazujeme na celý dokument; MŠMT 2021). Ve třetí části RVP ZV je vzdělávací obsah rozdělen do vzdělávacích oblastí, ty jsou pak dále členěny do vzdělávacích oborů. Geografie jako vzdělávací obor patří společně s přírodopisem, chemií a fyzikou do vzdělávací oblasti Člověk a příroda. V rámci rámcového učebního plánu, který určuje hodinovou dotaci jednotlivých oborů nebo celých oblastí, je vzdělávací oblasti Člověk a příroda celé čtyři roky nižšího sekundárního vzdělávání určeno 20 hodin týdně. Je nutné však ještě dodat, že ředitel školy má k dispozici tzv. disponibilní hodiny; tyto hodiny má právo použít podle jeho uvážení (resp. podle zaměření školy) k různým vzdělávacím oblastem a konkrétním předmětům (nebo oborům).

RVP ZV má relativně obecnou povahu a průběh konkrétní vyučovací hodiny nemusí v zásadě nijak výrazně ovlivňovat. Mnohem konkrétnější dokument je Školní vzdělávací program (dále jen ŠVP), který si tvoří sama škola (postavení dokumentu v systému kurikula ukazuje obrázek 1). Tento dokument musí koncepčně vycházet z RVP, jeho obsah je však formulován mnohem konkrétněji a je pro školu závazný. Jinými slovy, učivo, které je uvedeno v ŠVP musí být ve škole odučeno a výstupy definované v ŠVP musí být v průběhu nižšího sekundárního vzdělávání naplněny. Je nutné dodat, že RVP nestanovuje řazení jednotlivých tematických celků učiva do konkrétních ročníků, tak činí až ŠVP. Geografické učivo může být proto na školách řazeno různě, což přináší řadu výhod i nevýhod; blíže k diskuzi o řazení učiva pojednávají Knecht a Hofmann (2013).

Výše prezentovaný systém funguje v Česku od roku 2007 (v roce 2004 došlo ke schválení zákona č. 561/2004 Sb., v němž byl vymezen systém vzdělávání vč. RVP, ale již v roce 2000 byla připravena první verze tohoto dokumentu). Tento systém kurikulárních dokumentů nahradil učební osnovy a především standardy vzdělávání a vzdělávací programy Základní, Obecná a Občanská škola. Tyto dokumenty stanovovaly učivo mnohem závazněji, než je tomu v rámci RVP (Tupý 2018). Z výše uvedeného vyplývá, že po implementaci RVP dostaly školy větší volnost při tvorbě vzdělávacího obsahu; motivací nově nastoleného systému bylo,

Obrázek 1 – Systém kurikulárních dokumentů Česka. Zdroj: MŠMT (2021).

aby se jednotlivé školy mohly profilovat podle svých podmínek a předpokladů. Tuto možnost školy v důsledku nedostatečného metodického vedení ze strany MŠMT (resp. Výzkumného ústavu pedagogického) při tvorbě ŠVP nevyužily a v řadě případů došlo k „překopírování“ starého vzdělávacího obsahu z osnov do „nové“ struktury v podobě ŠVP (Tupý 2018). Spilková (1998) upozorňuje, že k jednostrannému přebírání obsahu při revizích kurikula docházelo vcelku pravidelně již za dob socialismu, proto na některých školách může být situace s kvalitou kurikula (resp. s jeho moderním pojetím) více než alarmující.

Od zavedení RVP do vzdělávacího systému nedošlo do roku 2020 v podstatě k zásadním změnám (i když přiznejme, že drobné úpravy dokumentu probíhaly pravidelně, geografie se zásadnější změny víceméně nedotkly). První větší změnou byla tzv. Malá revize RVP ZV, v níž byla, mj. i v reakci na situaci ve školství v období epidemie covid-19, přehodnocena a posílena role informatiky, mimo jiné došlo k zařazení digitální kompetence.

Vzhledem k šibeničním termínovým nárokům ze strany MŠMT byly změny Malé revize RVP ZV zpracovány interně na NPI a velká část odborné komunity (nejen geografie) bohužel nedostala šanci se ke připravovaným změnám vyjádřit, což zapříčinilo kritiku této revize napříč různými odbornými i profesními skupinami (Kupka 2021). V rámci vzdělávacího oboru Geografie došlo k několika revizím očekávaných výstupů; některé výstupy byly zcela zrušeny kvůli duplicitám napříč všemi obory (např. výstup týkající se tematického celku Vesmír se duplikuje v přírodopise i ve fyzice) či dalším nespécifikovaným důvodům (např. výstup týkající se tvorby myšlenkových map), jiné byly přeformulovány ve snaze formulaci výstupu zjednodušit (diskuze Malé revize RVP ZV pro obor Geografie viz Vávra 2021). Dále

byla vzdělávací oblasti Člověk a příroda snížena časová dotace z 21 hodin na 20 hodin. S ohledem na to, že ředitel má možnost využít disponibilní časovou dotaci, nemuselo se na školách nutně jednat o snížení časové dotace geografie, v řadě případů však k tomuto kroku ředitelé přistoupili.

Ke koncepci stávajícího kurikula, a to i po revizích, má výhrady (nejen) geografická komunita. Podkladová studie Řezníčkové (2019) mapující mozaikovitý charakter geografického vzdělávání v Česku kritizuje mj. postavení oboru v systému kurikula. Jeho postavení primárně ve vzdělávací oblasti Člověk a příroda vede k „soupeření“ geografie o hodinovou dotaci s dalšími obory, které však mají na školách velmi silné postavení. Je nutné si tedy uvědomit, že snížením hodinové dotace geografie dojde nejen k redukci učiva, ale především k potenciální povrchní výuce geografie, tedy nikoliv ke komplexnímu přístupu, který je pro tento obor tak typický. Další rovinou ponížení časové dotace oboru je vliv na jeho image.

Velká revize RVP

Východiskem Velké revize RVP je dokument Strategie 2030+ (MŠMT 2020). Jedná se o strategický dokument, který představuje hlavní směry rozvoje vzdělávací soustavy Česka. Hlavními cíli změn RVP tak má být revize rozsahu i obsahu učiva, implementace nových pedagogicko-psychologických zjištění (např. formativní hodnocení), rozčlenění obsahu na jádrové a rozvíjející výstupy či vymezení uzlových bodů ve vzdělávání.

Na začátku roku 2022 byl zveřejněn dokument Hlavní směry revize Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (Baierlová a kol. 2022). Tento dokument byl dostupný k připomínkování odborné i laické veřejnosti. Řada odborných společností se k tomuto dokumentu kriticky vyjádřila, a to včetně Sekce geografického a environmentálního vzdělávání České geografické společnosti (odkaz na celé znění zde: <https://1url.cz/6rZyE>, stručný výtah je obsažen i v textu Řezníčková, Hanus 2022). Hlavní směry kritiky České geografické společnosti směřují na tyto oblasti:

- cíle, klíčové kompetence a gramotnosti;
- uzlové body a jádrové učivo;
- průřezové témata;
- vzdělávací oblasti a rámcový učební plán.

Systém tvorby velké revize kurikula je několika úrovněový. Směr revize udává expertní panel složený ze zástupců MŠMT, ředitelů a učitelů škol i odborníků na různé oblasti vzdělávání. Expertní panel měl za cíl vydiskutovat výše zmíněné body v rámci kurikula a udělit Velké revizi RVP konkrétní koncepční rámec a směr. Můžeme tedy říci, že primárně expertní panel již rozhodl o koncepčních otázkách

Velké revize RVP ZV. Zde je ale nutné upozornit na to, že dokument Hlavní směry RVP ZV zůstal na půli cesty, jelikož nenabízí jednoznačná řešení některých bodů (jádrové učivo, uzlové body apod.), což bylo i předmětem kritiky ČGS (viz výše). Proto byla ke konci roku vytvořena pod MŠMT expertní skupina, která má za cíl dopracovat sporné body a předložit konkrétnější řešení, jenž by již mohlo sloužit jako zadání pro NPI. V mezidobí mezi odesláním textu do redakce a tiskem rukopisu byl vydán dokument Zadání pro NPI: Revize RVP ZV (MŠMT 2023), který se snaží některé sporné body uvedené výše řešit a konkretizovat (např. kritéria pro tvorbu výstupů, konkretizace uzlových bodů). S ohledem na to, že dokument má dohromady čtyři strany čistého textu, zůstalo zadání pro tvorbu revidovaného RVP v některých bodech vágní a stále přináší řadu otázek.

Na nižší úrovni jsou do procesu Velké revize zařazeny pracovní skupiny na NPI. Ty můžeme rozdělit do dvou skupin, a to do těch „vedoucích“ (např. Koncepční skupina, Společné vzdělávání, skupiny pro Kompetence nebo Průřezová témata), které poskytují vizi a zejména podklady oborovým pracovním skupinám (např. Geografie, Fyzika, Dějepis apod.). Zmíněné oborové skupiny si udržují vlastní integritu, ale potkávají se i napříč svými vzdělávacími oblastmi; konkrétně pracovní skupina Geografie se potkává i s oborovými skupinami pro Fyziku, Chemii nebo Přírodopis v rámci vzdělávací oblasti Člověk a příroda. Pracovní skupina Geografie je osmičlenná, přičemž její polovinu tvoří akademici z různých pracovišť Česka a druhou polovinu ředitelé škol a učitelé zeměpisu, což mělo za cíl vyvažovat různé pohledy na koncepci výuky geografie na školách. Od zahájení prací v září 2022 probíhala do konce roku pouze jednání v rámci oborových pracovních skupin, ve kterých se primárně diskutovaly Hlavní směry revize RVP ZV, koncepce vzdělávací oblasti Člověk a příroda, ale i postavení geografie v rámci kurikula. Na přelomu roku 2022 a 2023 proběhly jednání i se vzdělávací oblastí Člověk a společnost, se kterou má geografie přesahy, ale zatím nedošlo k žádným závazným řešením o postavení tohoto oboru; další diskuze bude zřejmě předmětem jednání v následujících měsících. Jednotlivé obory nebo oblasti v současné době mohou vznést otázku o správném zařazení jednotlivých oborů, ale k této otázce by se měla především jasně postavit Koncepční skupina NPI. Je nutné brát ohled i na doporučení expertního panelu, který v dokumentu Hlavní směry RVP ZV ZV (Baierlová a kol. 2022, s. 18) uvádí, že se „kloní k zachování stávajícího členění na jednotlivé vzdělávací oblasti i vzdělávací obory. Nedoporučují dělení nebo reorganizaci současných vzdělávacích oblastí na další obory ani přidávání dalších, nových oborů. Považují za důležité aktualizovat/modernizovat obsah (náplň) jednotlivých vzdělávacích oblastí a oborů, nikoli ale jejich název a strukturu.“ Zde musíme mít na paměti, že vzdělávací oblasti byly vytvořeny jako umělé konstrukty a v současné době již úplně nefungují (např. integrace oborů v rámci vzdělávací oblasti), proto bude nutné v nejbližší době vyargumentovat jejich existenci a případné rozvržení oborů. Musíme si tedy počkat, jakým směrem bude nebo nebude možné koncipovat vzdělávací obor geografie.

Diskuzní témata při tvorbě nové koncepce RVP ZV

V této kapitole se pokusíme diskutovat vybraná témata, která jsou v tuto chvíli z pohledu geografie klíčová pro efektivní implementaci kurikula do praxe. Tato témata se pravidelně diskutují v rámci užší tvůrčí skupiny oboru geografie i mimo ni.

Při tvorbě nové koncepce kurikula je nutné **vyvažovat pohledy několika zainteresovaných skupin**. Nelze brát v potaz jen nová výzkumná zjištění a aktuální trendy geografického vzdělávání ve světě, ale i určitou geograficko-didaktickou tradici na českých školách a připravenost učitelů akceptovat potenciální změny v geografickém kurikulu. S ohledem na to, že na českých školách je aprobovanost výuky zeměpisu jedna z nejmenších v porovnání s ostatními předměty (ČŠI 2022), je nutné se snažit při koncepci kurikula udržet určitou kontinuitu v této koncepci. Ač jsou noví učitelé zeměpisu připravováni v souladu s novými vědecko-výzkumnými zjištěními, jejich příchod na školy může znamenat odklon od moderního pojetí geografického vzdělávání k rigidní výuce zeměpisu založené na znalostech, faktografií apod. To je často způsobeno vlivem ostatních kolegů či přímo vedením školy. I když má česká geografická komunita k dispozici novou metodiku geografického vzdělávání (Marada a kol. 2017), nelze ji jednostranně aplikovat do českého školního systému, neboť hrozí, že významnou částí učitelské komunity nebude tato koncepce přijata a její implementace se mine účinkem. Podobně tomu bylo i při první implementaci RVP do vzdělávání, kdy v důsledku nedostatku informací část učitelů nepochopila hlavní myšlenky nové koncepce kurikula a na velké části škol došlo v podstatě jen k přeměně starých učebních osnov do nového dokumentu bez využití hlavních benefitů RVP (viz výše). Prvky certifikované metodiky geografického vzdělávání proto musí být při tvorbě kurikula pečlivě diskutovány nejen akademiky, ale i zástupci učitelské komunity.

Diskuzním tématem je **zařazení geografie do struktury RVP**, resp. náležitost oboru do vzdělávací oblasti. V aktuálním RVP ZV je geografie zařazena do vzdělávací oblasti Člověk a příroda (v rámci RVP pro gymnázia je sice geografie zařazena do oblasti Člověk a příroda a Člověk a společnost, ale ve druhé jmenované oblasti je na obor pouze odkazováno, není tedy integrální součástí oblasti). Povaha geografie jako komplexního oboru na pomezí přírodních a společenských věd (příp. i technických věd) dává studiu potenciál propojovat poznatky z různých oblastí. Bohužel rigidita českého vzdělávacího systému v tuto chvíli znovu směřuje k zařazení geografie do oblasti Člověk a příroda, v níž bojuje o hodinovou dotaci s jinými předměty (viz výše). Diskuze neprobíhá jen nad formálním zasazením oboru do té či oné vzdělávací oblasti, ale vůbec o podstatě oboru. Pokud geografie nebude chápána jako komplexní věda s moderní koncepcí vzdělávání (např. IGU 2016), nebude možné správně pochopit cíle a úkoly geografického vzdělávání v moderním vzdělávání a implementace oboru do kurikula bude neefektivní.

V současnosti se diskutuje několik možných variant řešení tohoto problému, jeho řešení by měla rozhodnout koncepční skupina, která zatím ale nekoná, a čeká na iniciativu a argumenty jednotlivých oborů s výraznými přesahy do jiných oblastí (pozn.: výrazné přesahy má např. i vzdělávací oblast Člověk a společnost se vzdělávací oblastí Člověk a zdraví).

Jedním z řešení, které geografové zapojeni do tvorby nového RVP navrhují, je vyčlenění samostatné vzdělávací oblasti integrující přírodovědné a společensko-vědní poznání. To by však vyžadovalo částečnou proměnu struktury vzdělávacích oblastí RVP ZV, na druhou stranu by ale možná vytvořilo větší návaznost na prvostupňovou vzdělávací oblast Člověk a jeho svět. Toto řešení ale podle autorů Hlavních směrů revize RVP ZV není žádoucí a je potřeba zachovat co nejvyšší míru kontinuity nového a starého kurikula. Další diskutovanou variantou je určité rozdělení oboru geografie do již existujících oblastí (Člověk a příroda, Člověk a společnost). Toto řešení, ač by zachovávalo současnou strukturu RVP, ideálním není, neboť hrozí „rozplynutí“ oboru, a tedy i ztráta oné integrující, a pro geografii jedinečné, funkce. Poté by navíc vyvstala otázka, kam zařadit např. regionální geografii, která je vyloženě syntetickou disciplínou. Dále se diskutuje i odkaz na obor ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost (bez rozdělení oboru) po vzoru RVP pro gymnázia. Ze zkušeností však víme, že toto řešení má jen formální podstatu a v praxi je bezvýznamné, neboť se s geografii operuje primárně v rámci oboru Člověk a příroda. Možným řešením by bylo i rozpuštění uměle vytvořených vzdělávacích oblastí jako takových, protože pak by byl prostor řešit všechny překryvy a duplicity pouze mezioborově a nikoli na úrovni oblastí. Navíc plánovaný elektronický interaktivní nástroj, do kterého bude nový RVP usazen, by umožňoval efektivní práci s učivem a výstupy napříč obory.

Po vyjasnění zadání koncepce vzdělávacích oblastí ze strany koncepční skupiny může dojít k **implementaci konceptového přístupu** do tvorby nového RVP. Tento přístup spočívá v orientaci vzdělávání na několik klíčových konceptů majících obecnou, pro geografii specifickou a aktuální či problémovou povahu (např. Lambert, Morgan 2010). Například Marada a kol. (2017) v rámci certifikované metodiky geografického vzdělávání vymezili celkem šest těchto konceptů (místo a region, poloha, vývoj, interakce, řádovost, rozmístění). Po diskuzi tvůrčích skupin napříč vzdělávací oblastí Člověk a příroda bylo zjištěno, že i jiné obory (fyzika, chemie, přírodopis) prosazují v koncepci nového kurikula konceptový přístup. Chápání konceptů se však napříč obory značně liší. Například geografové chápou klíčové koncepty jako velmi obecné pojmy, naopak velká část členů jiných oborů vymezuje koncepty specifické pro jejich obory mnohem konkrétněji (např. voda). Velmi často dokonce mezi koncepty specifické pro jejich obor jmenují specificky geografická témata, čímž mohou mít geografové pocit, že jejich obor je jim určitým způsobem vykrádán. Jde však primárně o úhel pohledu na daný koncept; například na problém klimatické změny bude jinak pohlížet chemik či

fyzik a jiným způsobem samozřejmě geograf. Je tedy nutné nad zařazením těchto konceptů diskutovat tak, aby se stejný vzdělávací obsah neopakoval napříč několika obory. Je otázkou, jakým způsobem by fungovala kompatibilita těchto „rozporů“ v rámci kurikula i v praxi.

Relativně často je diskutovaná problematika **gramotností**, se kterými bude nová verze RVP ZV aktivně pracovat. Prozatím se aktivně pracuje pouze se čtenářskou, pisatelskou a matematickou gramotností, ostatní gramotnosti prozatím do koncepce kurikula explicitně nevstupují. Existuje řada odborných skupin, které vyjádřily nesouhlas s takto úzkým výčtem gramotností a doporučují přidat i oborově specifické či více nadoborové gramotnosti (např. přírodovědná gramotnost). Specifikum geografie jako komplexního oboru se širokým záběrem poněkud znesnadňuje jasnou argumentaci vůči zohlednění dalších, specifických gramotností. Ač v geograficko-didaktickém výzkumu je řada studií zaměřující se na geografickou gramotnost (Saarinen, MacCabe 1995), argumentace o zařazení této oborově specifické gramotnosti je složitá, neboť je vázána na konkrétní obor, a to i když má potenciál propojovat více oborů. Do dalších diskuzí bude nutné hledat kompromisy, jakým způsobem promítnout hlavní rysy geografické gramotnosti do formulací v novém RVP ZV.

Pozice geografie v **rámcovém učebním plánu**, který vymezuje hodinovou dotaci jednotlivým oborům nebo celým vzdělávacím oblastem, je složitá, protože do jisté míry „bojuje“ o tuto dotaci s jinými silnými obory (viz též výše). Jelikož bude snahou podstatu rozdělování hodin mezi vzdělávací oblasti, resp. obory ponechat podle stávajícího kurikula, bude hodinová dotace znovu silně záviset na pozici geografie na konkrétní škole, a tedy i na počtu disponibilních hodin, které budou geografii (ne)uděleny. Pokud geografie bude vnímána pouze jako popisná věda bez větší aktuální relevance, hrozí jí znovu snížení časové dotace. Pokud však budou na škole schopní učitelé, kteří dokáží vhodně argumentovat význam dnešní geografie, je stále možné, že na některých školách časová dotace geografie nepoklesne. I přes snížení počtu hodin za vzdělávací oblast (ponechme stranou zařazení geografie do vhodné vzdělávací oblasti) má ředitel k dispozici relativně velký počet oněch disponibilních hodin, které má možnost rozdělit podle svého uvážení (či po diskuzi s kantory) a samozřejmě podle profilace samotné školy. Snaha pracovní skupiny Geografie v rámci tvorby nového RVP ZV je právě vylepšit pozici geografie napříč vzdělávacími oblastmi tak, aby byla časová dotace tomuto oboru v maximální možné míře ponechána. Je nutné si však uvědomit, že ani velká hodinová dotace nezaručuje kvalitní výuku geografie (např. kvalita učitelů, kvalita ŠVP na konkrétní škole apod.).

Závěr

Kvalita implementace kurikulární reformy bude vždy záviset na erudici dané školy a v případě tvorby konkrétního školního vzdělávacího programu i na erudici, zkušenostech, vědomostech i dovednostech konkrétních učitelů (resp. celého kantorského týmu). Ač MŠMT (resp. NPI) předpokládá, že budou vydány modelové školní vzdělávací programy, je otázkou, jakým způsobem k nim školy přistoupí, tj. zda je celé zkopírují, odmítnou, nebo si z nich vyberou pro ně relevantní pasáže. Pro úspěšnou implementaci kurikula bude vhodná forma průběžného mentoringu a metodického vedení klíčová. Vždyť jedním z důvodů neúplného přijetí nové koncepce kurikula (RVP) na začátku tohoto století byla podle učitelů nízká informovanost ze strany MŠMT a Výzkumného ústavu pedagogického, který byl za tvorbu RVP zodpovědný.

Ač diskuzní článek pojednává o kurikulární reformě na úrovni nižší sekundární školy (druhý stupeň ZŠ), neobejde se bez reflexe při přípravě budoucích učitelů. Vysokoškolská příprava učitelů geografie by měla respektovat koncepci kurikula základních a středních škol; nemůžeme očekávat, že student (budoucí učitel) si poznatky a dovednosti nabyté v rámci vysokoškolského studia sám transformuje do koncepce výuky na základních školách. Ze zkušeností z výuky didaktiky geografie lze tvrdit, že student po nástupu do praxe využívá ve velké míře zkušenosti získané nejen ze svého vysokoškolského studia, ale i ze studií z nižších stupňů škol. O to intenzivněji by měli na studenta, budoucího učitele, působit pedagogové na vysoké škole a předkládat mu vhodné a inspirativní příklady dobré pedagogické praxe. Příprava kantora na moderně pojatou výuku geografie je jistě náročná, má však značné benefity v podobě potenciálního zlepšení úrovně geografické výuky na základních a středních školách.

Vysokoškolská příprava učitelů s koncepcí kurikula celkem intenzivně souvisí. Velmi jednoduše lze říci, že pokud nebudou učitelé geografie kvalitně připraveni a nebudou do školní výuky přinášet moderní geografické vzdělávání, hrozí další ztráta relevance geografie, což se může v budoucnu odrazit v horším postavení geografie v rámci RVP. Jedním z viditelných problémů samozřejmě může být ztráta již diskutované hodinové dotace, ale i nevyslyšení didaktiků geografie o potenciálu oboru při diskuzi napříč jinými vzdělávacími obory. Bez kvalitních učitelů geografie, které „produkuje“ akademické prostředí, nebude kurikulární reforma a implementace moderní koncepce výuky geografie na základních školách úspěšná.

Literatura

- BAIERLOVÁ, Š., BERAN, V., ČÁPOVÁ, M., ČERNÝ, M., DVOŘÁK, D., HALADA, F., JABŮRKOVÁ, M., JITERSKÝ, J., KŘÍŽ, J., KUHN, J., LNĚNIČKA, O., MENTLÍK, P., PAVLAS, T., PRAŽÁK, D., RUSEK, M., TÓTHOVÁ, M., UBR, K., VESELÝ, A. (2022): Hlavní směry revize Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. MŠMT, Praha.
- ČŠI (2022): České školství v mapách. ČŠI, Praha.
- IGU (2016): International charter on geographical education. https://www.igu-cge.org/wp-content/uploads/2019/03/IGU_2016_eng_ver25Feb2019.pdf (18. 1. 2023).
- KNECHT, P. (2007): Didaktická transformace aneb od „didaktického zjednodušení“ k „didaktické rekonstrukci“. *Orbis Scholae*, 2, 1, 67–81.
- KNECHT, P., HOFMANN, E. (2013): K problému řazení geografického učiva ve školních vzdělávacích programech. *Informace ČGS*, 32, 2, 3–25.
- KUPKA, M. (2021): Stanovisko RV sekce základního školství ČMOS PŠ k „tzv. malé revizi“ RVP ZV z ledna 2021. <https://skolskeodbory.cz> (18. 1. 2023).
- LAMBERT, D., MORGAN, D. (2010): *Teaching geography 11–18: A conceptual approach*. Open University Press, Glasgow.
- MARADA, M., ŘEZNÍČKOVÁ, D., HANUS, M., MATĚJČEK, T., HOFMANN, E., SVATOŇOVÁ, H., KNECHT, P. (2017): *Koncepce geografického vzdělávání: Certifikovaná metodika*. Univerzita Karlova, Praha.
- MŠMT (2020): *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. MŠMT, Praha.
- MŠMT (2021): *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. MŠMT, Praha.
- MŠMT (2023): *Zadání pro NPI: Revize Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání*. <https://velke-revize-zv.rvp.cz/files/iii-zadani-pro-npi-230131-final.pdf> (23. 3. 2023).
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. (2003): *Pedagogický slovník*. Portál, Praha.
- ŘEZNÍČKOVÁ, D. (2019): *Mozaikovitý obraz stavu geografického všeobecného vzdělávání. Podkladová studie k revizi rámcových vzdělávacích programů. Národní ústav pro vzdělávání, Praha*.
- ŘEZNÍČKOVÁ, D., HANUS, M. (2022): *Výuka zeměpisu v odrazu kurikulárních revizí. Geografické rozhledy*, 31, 5, 32–35.
- SAARINEN, T. F., MACCABE, CH. L. (1995): World patterns of geographic literacy based on sketch map quality. *The Professional Geographer*, 47, 2, 196–204.
- SPIILKOVÁ, V. (1998): Proměny české primární školy po roce 1990. *Pedagogika*, 48, 4, 361–370.
- TUPÝ, J. (2018): *Tvorba kurikulárních dokumentů v České republice: historicko-analytický pohled na přípravu kurikulárních dokumentů pro základní vzdělávání v letech 1989–2017*. Masarykova univerzita, Brno.
- VÁVRA, J. (2021): *Úřední škrt v RVP ZV gumuje v hlavě naše mapy. Vzdělávací předmět zeměpis*. <https://blogy.rvp.cz/educator/2021/03/07/uredni-skrt-v-rvp-zv-vzdelavaci-predmet-zemepis-gumuje-v-hlave-nase-mapy/> (18. 1. 2023).